

NOVE KNJIGE

Zlatko Dukić, *Noć puna mraka* (roman), PrintCom, Tuzla 2006.

Rukopis romana *Noć puna mraka*. samim svojim naslovom ne ukazuje da se radi o futurističkom i intrigantnom štivu, ali se već na početku vidi da, autorskim poimanjem i sadržaja i strukture teksta zavređuje posebnu pažnju. Ako se, pri tome, doda i činjenica da je autor romana Zlatko Dukić jedan od veoma intrigantnih novinarskih i književnih stvaralaca, u prostoru bosanskohercegovačkog ambijenta, realno je pretpostaviti da je riječ o tekstu, koji će svojom dubioznošću prodrijeti do osjetljivih segmenata jednog društvenog realiteta i nastojati da ih secira do najsitnijih detalja i strukturno (ne)razobliči.

Obim rukopisa romana je 364 autorske strane, a strukturno je segmentiran kroz četiri dijela; prvi *Dozvola za smijeh*, drugi *U Berlinu bio zid*, treći *Proljeće prije zime* i četvrti *Noć koju je pojeo mrak*.

U svakom stvaralačkom radu najteže je i najkomplikovanije predviđati razvoj situacije i događaja. Prognostičke vizije su ono što je, poslije protoka određenog vremena, provjerljivo i na čemu se velikim dijelom može zasnivati procjena (ne) kvaliteta, odnosno (ne)vrijednosti djela. Situacija je tim složenija i komplikovanija ako se radi o prognostičkim vizijama za jedno globalno društvo ili za posebno, odnosno konkretno, koje se preobražava pod globalnim tendencijama, što je i predmet romana *Noć puna mraka*.

Autor ovim romanom razvija jednu specifičnu formu, koja se može odrediti kao *roman globalizacije*, odnosno književnost globalizacije. Kroz književnost, kao vrstu umjetnosti, odnosno roman kao segment književnosti, autor, zapravo, govori i o umjetnosti globalizacije, koja se ogleda ne samo u pojavnosti globalizacije kao sadržaja djela, već i korištenja istraživačkih i spisateljskih tehnika i metoda globalizacije (tehnozorij, šifre, paragrafi i sl.).

U ovom djelu defiluje cijeli repertoar globalističkih junaka i situacija, koji su, zapravo, inverzija jednom svojevrsnom globalizmu koji je, početkom 20. vijeka, zahvatao globalno društvo ili je imao bar takve namjere, a riječ je o poretku za čije je rušenje upravo simbol grad iz naslova drugog poglavlja romana *Noć puna mraka*. Lepeza je tu različitih likova, od *Vrhovnog tehnozorija*, koji u prvim decenijama 21. vijeka, umjesto u Moskvi, kao vijek ranije, sjedi u vašingtonskoj *Aveniji Pensilvanija*, pa preko *Velikog mozga* ili vođe, do činovnika koji nemaju ime i prezime, već su samo šifre, na isti onaj način i sa istim onim značenjem, kako su i na „crvenim univerzitetima“ bili tretirani zatvorski brojevi onih koji su pokušali da kreiraju svjetski globalizam, jedno stotinjak godina prije vremena naznačenog u naslovu romana Zlatka Dukića. Defiluju u ovom romanu globalizacije i paragrafi i potparagrafi, kao što su nekada stavovi i zaključci, a tu su i šefovi kabineta i tjelohranitelji. Era globalizma ne nosi sobom mnogo novoga u odnosu na ono što je već viđeno. Pošto

su šefovi tehnazorija, odnosno provizorija u *Vašingtonu*, kao što su nekada bili u *Sarajevu* ili *Beogradu*, tako i njihove porodice odlaze da nastave život na nekoj od tamošnjih avenija.

Ni rodonačelnici globalizma ne mogu koristiti godišnje odmore, kao što to nisu mogli ni nosioci aktivnosti jednog drugog globalizma, slavodobitno ističući da će onoliko godina (oko 20), koliko Dukić u romanu *Noć puna mraka* predviđa da će trajati jedna druga totalitarna era – nacionalistička, kao prateća pojava južnoslovenskog i istočnoevropskog nastojanja približavanja ovoj planetarnoj društvenoj promjeni. Globalizam izgrađuje „novog čovjeka“, kao što to nastoji i svako novo društvo. Vrhovni tehnazorij, odnosno provizorij komunizma je isticao da će taj novi čovjek ujutro raditi u fabrici, popodne slikati, predveče pisati književnu kritiku, a uveče se baviti klasičnom muzikom. Novi čovjek globalizma nema ime i prezime, već ima šifru i stavlja se u bezrezervnu funkciju sistema koji je najznačajniji. Sistem je sve – čovjek ništa, geslo je novih globalista. Pri tome, ni drugo slovo šifre pojedinca ne može biti istovjetno sa drugim slovom šifre njegovog brata, recimo. Ako već mora da dođe i stupi na društvenu pozornicu vrijeme globalizma, Zlatko Dukić se zalaže za humaniziranu, za razliku od harmonizirane globalizacije.

Zbog toga autor strukturno razobličava vrijeme globalizma kao razdoblje u kome će se na vrhovni pijedestal postaviti „kolektiv kao visokotehnicizirana mašina“, što ukazuje da se u novom vremenu i novoj eri suštinski ništa ne mijenja, jer vrijeme kolektivismu je vrijeme koje je prisutno u zatvorenim, totalitarnim sistemima, dok je u vremenu modernizacije intencija na individualizmu i razvoju pojedinca.

Sistem globalizacije funkcioniše bezdušno, i prema onima koji se suprostavljaju globalizacijskim tendencijama suviše je surov, jer im ne dopušta da ostanu na istim talasnim dužinama sa strukovnim kolegama koji podržavaju globalizacijske trendove.

Globalizacijski zaokret se u romanu *Noć puna mraka* dešava samo vijek kasnije od sličnog takvog pokušaja, pri čemu autor svjesno koristi pa-

radigmatične primjere godine, samo za stotinjak unazad. Isto kao što globalizam predstavlja, po njegovim tvorcima, izlazak iz neslavnog dvadesetog, tako je i „stari globalizam“ predstavljao izlazak iz neslavnog devetnaestog vijeka.

Stotinu godina prije radnje u romanu, 1939. godine, otpočeo je zločinački pohod na Evropu od strane snaga *Vermahta*. Era koja u romanu globalizacije, odnosno virtualizacije, započinje 2039. godine, kreće u zločinački pohod na planetu Zemlju, s tim što svoje ciljeve neće pokušati ostvariti uz plotune oružja, već uz „plotune“ ekonomske zavisnosti.

Čitav tehnazorij socijalnih i psihološki defektnih ponašanja koja su u duhu novog konstitucionalizma, prolazi kroz roman *Noć puna mraka* i postaje referentan za književnost globalizacije, a tiče se krize identiteta.

Autor romana nervom smirenog analitičara i stvaraoca, na književni i umjetnički način ističe etičku i humanističku pustoš, u koju su pripadnici jednog društva lansirani kao konstituenti novog globalizacijskog poretka. Dinamička nit sa držinskog okvira globalizma, kao i žanrovskog i tehničkog, funkcioniše punokrvno, istovremeno integrišući sistemsku pitanja besmisla u svoje tkivo.

Može se reći da se pred čitaocem nalazi jedna nova forma književnog djela, koje u sebi nosi specifičnosti i opšte teorijskog i društveno strukturnog sadržaja bavljenja tretiranim problemom, zbog čega se ovaj roman može odrediti kao djelo publicističko-književnog globalizma. Ili, još dalje, Dukićevo djelo je *roman virtualizacije*, u kojem novopozicionirani društveni sistem globalizma postoji u prividima i proizlazi iz privida, a ne iz realnosti. Prognostičke vizije autora romana o kraju trajanja nacionalističke ere u jednom konkretnom „tehnazoriju“ su ono što mu daje posebnu težinu. Kritički i sarkastički pristup eri globalizma, kao uobličavanje situacija i likova sadržajne makro društvene promjene, ovu knjigu preporučuje za štampu kao djelo angažovane savremene teme i pristupa njenoj obradi u najboljem smislu te riječi. (*Iz recenzije: Etička i humanistička pustoš globalizma*)

Prof.dr.sc.Srdan Vukadinović

**Ibrahim Đonlagić, Dogovor (rasprava),
Maunagić d.o.o. – mauna-Fe, Sarajevo
2006.**

Neveliki dvodijelni rukopis autora *Ibrahima Đonlagića*, naslovljen kao *Dogovor*, nema teorijskih ambicija i više poprima smisao jednog praktikuma, čija bi zadaća bila da svoje korisnike i najširu javnost opomene i metodološki educira u traženju bezbolnog puta izlaska iz ozbiljne bosansko-hercegovačke krize, koju detektira kao zabrinjavajuću rezultantu evidencije čitavog registra socijalno-ekonomskih indikatora, kao što su:

... pad broja stanovnika; pad broja zaposlenih; rast vanjskog duga; rast unutarnjeg duga; rast budžetskog deficita; rast trgovinskog deficita; rast broja krivičnih i prekršajnih djela; rast broja neriješenih krivičnih i prekršajnih djela.

U prvom dijelu rukopisa (*Metoda vrednovanja ideja*) Đonlagić pokušava ne samo ukazati na "pojave oblike pojmova" kojima se bavi, nego i pokazati područja primjene svoje teorije vrednovanja, koja zahvata sveobuhvatno polje rješavanja kako pitanja *društvene stabilnosti* bh. zajednice, tako i *ekoloških* i *razvojnih* pitanja današnje, žestokom krizom podobro uzdrmane Bosne i Hercegovine.

U tom smislu autor, kao prvi korak provjere idejno deklarirane funkcionalnosti društva, zahtijeva ispit koherencije izabrane teorijske racionalne države (dakle, doktrinarno izabranog "državnog uređenja") i njenih konkretnih institucija, kao i odnos građana prema detektiranom stanju stvari koje se na terenu životne svakodnevnice očituje kao vidljiva ili nevidljiva (?) (kako kome) kriza.

U najkraćem, autor pokušava sugerirati ideju urgentnosti i neophodnosti promjene opisanog kriznog stanja. Ali, *ne po svaku cijenu* i na svaki način, nego, i tu progovara *humana dimenzija* cijelog njegovog spisa, svoj kritički diskurs artikulira u konkretno-izvedbenu shemu kako tu neophodnost racionalno operacionalizirati i kanalizirati u pravcu mirnog, *evolucionog razrješenja* aktualnih društvenih napetosti i, pri tom, izbjeći zamku nasilno-revolucionarnih prevrata koji (ostajući na prijevernoj matrici gole smjene vlasti), izuzev novih imena na javnoj sceni, po pravilu, ne donose

ništa kvalitativno novo u smislu poboljšanja ukupne socijalno-ekonomske situacije koja je uvijek pogodno tlo za vlastodržačku manipulaciju i (kako povijesna bilost uvjerljivo pokazuje), realan uvod u krvavu kalvariju nedužnih.

Dakle, riječ je o tome da se, uzimanjem stvari "u svoje ruke", umakne sudbini povijesnih fatuma i da se, sa punom odgovornošću spoznajne osviještenosti, gradi historija kao racionalno preduzeti angažman onih koji su dokučili pogubnu bit stihijnosti idejno rukovođenih istrajavanja ili ideološki (ne)kontroliranih prevrata svjesnih ili nesvjesnih profesionalnih prevaranata (resp. politikanata).

Metaforom broda koji *nevidljivo, ali sigurno tone*, i urgentne potrebe njegovog spašavanja, već u predgovoru Đonlagićevog rukopisa, upravo tom slikovito metaforičnom reinterpetacijom data je reducirana izvedba integralnog teksta, koji, između pogibeljnih opasnosti *Scile* (aktualne krize) i *Haribde* (moguće revolucije), traži spasonosan *Izlaz* (racionalna evolucija) iz nevolja na kojima se bh. brod, ljuljan pogubnom nestabilnošću na ivici samog potonuća, već pozadugo zloslutno klati.

Ništa novo, reklo bi se. Zahtijeva te vrste "imamo na sve strane".

Međutim, nije baš tako.

Novum Đonlagićevog spisa je taj što u drugom dijelu svog rukopisa (*Dogovor*) nudi čitav niz striktno-operativnih koraka, za koje nalazi da su praktični ključ rješenja društvene krize, ukoliko bi, kao takvi, naišli na ozbiljnu oficijelnu (ili neku drugu vrstu) podrške (*civilnog društva, intelektualne elite, mass-medijskih struktura, privrednog sektora, međunarodnih humanitarnih asocijacija*, itd., iid.) koja bi bila ne samo verbalno-deklarativna, nego i resursno, materijalno i behavioralno sasvim jasno - opipljiva. Tim prije što ni interes potencijalnih sudionika u mukotrpnom spašavanju, ne samo principijelno, već i strukturalno (*motiv za dogovor*) nije zaobiden.

U tom smislu, Đonlagić nudi decidiran opis izvedbenih poteza, kao što su:

načela kontrolisanja procesa;

upravljanje procesima koji se odvijaju po zakonima slobode;

indikatora bezbjednosti zajednice;

*motiv za dogovor;
procedura dogovora;
sredstva za vođenje rasprave;
rezultati rasprave i snage implementacije,*

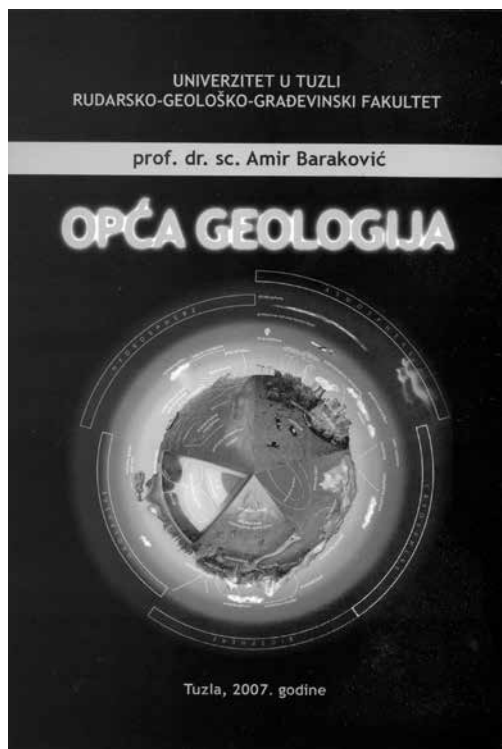
koji operaciju spašavanja broda vode uspješnom privođenju u luku spasa, tj. u mirne vode socijalne koegzistencije i ekonomske stabilnosti, društva otrovanog i razrovanog nedavnim povijesnim zbivanjima, s jedne, i (između redova čitajući), beskrupuloznom egoističko-larpurlartišćkom vladavinom (samo) "izabranih" mesija (dogmatsko-ideoloških etnospasitelja), s druge strane.

Sve u svemu, jedna dobrohotno zamišljena operabilna ideja, o kojoj će događaji, vrijeme i stručna javnost izreći svoj konačan sud, a na nama je da, već sada, svoj afirmativno-benevolentan stav prema njoj izrazimo recenzentskim prijedlogom izdavaču da obavezno štampa i, time, stavi na uvid najširoj javnosti jedan human i operativno artikuliran pokušaj trasiranja izlaska bh. društva na tzv. "zelenu granu".

Esad Bajtal

Dr. Amir Baraković, Opća geologija (udžbenik), Rudarsko-geološko-građevinski fakultet Tuzla, 2007.

Ovo je nešto izmijenjeno i dopunjeno autorovo izdanje prvog cjelovitog i sveobuhvatnog udžbenika „Geologija“, koje je izašlo na bosanskom jeziku 2000. godine. Namijenjeno je prvenstveno studentima rudarsko-geoloških i prirodno-matematičkih fakulteta kao i studentima građevinskih, šumarskih i poljoprivrednih fakulteta na kojima se izučava geologija. Knjiga (obima 372 stranice) obuhvata standardno geološko gradivo koje se na predavanjima i uz pomoć literature može proširivati u skladu sa brzim napretkom geologije kao nauke. Pišući ovaj udžbenik, autor je nastojao gradivo povezati tako da se dobije zakružena i povezana cjelina prilagođena nastavnom planu i programu iz predmeta „Opća geologija“, koja se sluša na Rudarsko-geološko-građevinskom i Prirodno-matematičkom fakultetu Univerziteta u Tuzli.

Ova knjiga objedinjuje materiju opće i historijske geologije, obuhvata građu o postanku Zemlje i razvoju Zemljine kore, odnosno procese koji se u njoj odigravaju i posljedice koje iz toga proizlaze, kao i osnove mineralogije, petrologije i geomorfologije. U prvom dijelu prikazani su „neki osnovni podaci o Zemlji, bez dubljeg ulazjenja u problematiku, osnove mineralogije i petrologije, zatim geološki, odnosno geodinamički procesi i geomorfološki oblici koji su nam bliži i razumljiviji, a tek nakon toga problemi od kojih neki ni do danas nisu potpuno riješeni. Na kraju je rekonstruisan razvojni put Zemlje i dati osnovni elementi za izradu geoloških karata raznih razmjera i namjena“.

Osim prezentacije osnovnih geoloških znanja, ovaj udžbenik može biti poticaj i dobar putokaz za intenzivnije i samostalnije ulazjenje u kompleksnu geološku problematiku. Jedino na taj način on će u potpunosti odgovoriti svojoj namjeni.

(Iz predgovora autora)

Grupa autora, Sjevremeni Šop, Zbornik radova sa skupa „Međunarodni susret s bosanskim filozofom Nikolom Šopom (1904. – 1982.)“, Rim, 9. 12. 2005., uz 25. obljetnicu smrti Nikole Šopa, Kreševo, 2007.

Zahvaljujući Književnoj fondaciji/zakladi „Fra Grgo Martić“ iz Kreševa, koja ove godine dodjeljuje istoimenu književnu nagradu, štampari su i uvezani i prigodan Zbornik radova sa Međunarodnog susreta o bosanskom filozofskom pjesniku Nikoli Šopu, koji je održan u Rimu 9. januara 2005. godine. „Susret je idejno osmislila i organizirala Fedora Ferluga – Petronio, redovni profesor hrvatskog i srpskog jezika i književnosti na Sveučilištu u Udinama, koja već dugo vremena proučava književno stvaralaštvo tog izuzetnog pjesnika (rođen u Jajcu, 1904., umro u Zagrebu 1982. godine), čija je stota obljetnica rođenja obilježena 2004. godine i kojeg se može smatrati vrhunskim predstavnikom metafizičkog pjesništva ne samo bosanske i hrvatske književnosti nego jednim od vodećih metafizičkih pjesnika u europskim okvirima.“

Susretu u Rimu prisustvovali su brojni diplomatski predstavnici, književni kritičari i kulturni radnici s prostora čitave bivše Jugoslavije. Pjesnikov umjetničko-stvaralački i životni put vodi nas kroz Bosnu, Srbiju (u Beogradu je završio klasičnu filologiju, gdje je živio i stvarao sve do 6. aprila 1941., kada je tokom njemačkog bombardovanja teško ranjen u kičmu, zbog čega je zadnjih dvadesetak godina ostao gotovo nepokretan) i Hrvatsku u koju je preselio 1943. godine gdje je intenzivno stvarao, gotovo u postelji, do kraja života.

Pisao je duhovne pjesme (na hiljade stihova) i pjesme u prozi, autor je knjige o Horaciju Flaku, vrstan prevodilac s latinskog. Kao „duhovni pjesnik duboke religioznosti“, desetak godina nakon Drugog svjetskog rata bio je potpuno zanemaren, gotovo zaboravljen. Stvarna vrijednost njegovog djela priznata je tek nakon njegove smrti, krajem devedesetih godina prošlog stoljeća.

Knjiga „Sjevremeni Šop“ donosi sljedeće radove: Fedora Ferluga – Petronio „Moj susret s pjesnikom Nikolom Šopom“ i „Nikola Šop – život i rad“, Adrijan S. Koštre „U svakom filmu naj-

bolji je kraj – moje djetinjstvo uz pjesnika Nikolu Šopa“, Miroslav Palameta „Kratki osvrt na Šopovu poeziju“, Stevan Tontić „Nikola Šop u spektru osvjetljenja“, Ljiljana Šop „Nikola Šop i Beograd“, Boris Senker „Šopov dvostruki izlazak iz sjene“.

U Zbornik nas „uvodi pjesma *Isusov pjesnik* velikog Šopovog prijatelja i teologa Ivana Goloba kao uspomena na Šopov simpozij u Udinama, ispričana toplim poetskim riječima u *Šopovu stilu*. Na kraju je pod istim naslovom *Sjevremeni Šop* pridodan izbor iz Šopovih pjesama i proze na temu vremenosti i bezvremenosti (konačnosti i beskonačnosti), konstanti u Šopovoj poeziji koja je inače sjevremena poput samoga pjesnika, pjesnika rijetke univerzalne veličine.“

Ovim izdavačkim poduhvatom Književna fondacija/zaklada „Fra Grgo Martić“ na samom početku svog djelovanja „na prirodan i logičan način povezuje imena fra Grga Martića i Nikole Šopa“. Zbornik je značajan doprinos daljem upoznavanju Nikole Šopa kao „jedinственog pjesnika, čija duhovna poetska poruka prelazi granice bilo kojeg nacionalnog identiteta jer na najiskreniji način progovara o smislu našeg života, o relativnosti vremena i prostora, o konačnosti i besko-

načnosti. Da životne okolnosti nisu toliko dugo vremena marginalizirale Nikolu Šopa, možda smo mogli, upravo zahvaljujući snazi i ljepoti njegove poetske poruke, uz Ivu Andrića, imati još jednog književnog nobelovca.

Iz Predgovora prof. sr. Fedora Ferluga-Petronio

Dr. Izudin Kešetović, dr. Dženan Donlagić, Javne finansije, „Grin“, Gračanica 2007.

Knjiga pod naslovom „Javne finansije“ dr. sc. Izudina Kešetović, profesora na Ekonomskom fakultetu u Tuzli i dr. sc. Dženana Donlagića docenta na Ekonomskom fakultetu u Sarajevu namijenjena je studentima ekonomskih i pravnih fakulteta, kao i drugih fakulteta iz oblasti društvenih nauka, u okviru nastavnih predmeta na dodiplomskom i postdiplomskom studiju. Pri tome se misli na postojeći koncept nastavnih disciplina finansija, javnih finansija, finansija i finansijskog prava.

Autori su se opredijelili da u prvom dijelu knjige u šest poglavlja iznesu osnovne teoretske postavke o funkciji javnih finansija. U prvoj i drugoj glavi prvog dijela knjige data su pojmovna značenja finansija kao i njihove osnovne funkcije. Nakon toga, autori obrađuju, veoma detaljno, pitanja vezana za javne prihode, javne rashode, budžet i javni dug. Poseban teoretski i praktični značaj autori su dali budžetskoj politici u sklopu koje je izložen savremeni koncept organizacije finansijske i računovodstvene funkcije u javnom sektoru i značaj trezora i kapitalnog budžetiranja. Također, izložene su postavke sistema finansijskog planiranja i investiranja javnih prihoda kao savremenog pristupa upravljanja finansijskim sredstvima u javnom sektoru. Autori izlažu savremene pristupe javnom dugu i deficitarnom finansiranju kao veoma važnom pitanju u sklopu ukupne ekonomije javnog sektora i modela finansiranja u javnom sektoru.

U drugom dijelu knjige obuhvaćene su dvije cjeline: Javna potrošnja u Bosni i Hercegovini i Poreski sistem Bosne i Hercegovine. U njima autori veoma detaljno prezentiraju javnu potrošnju u Bosni i Hercegovini, naročito sa aspekta pristupa koji se javlja u praksi fiskalnog federalizma kao

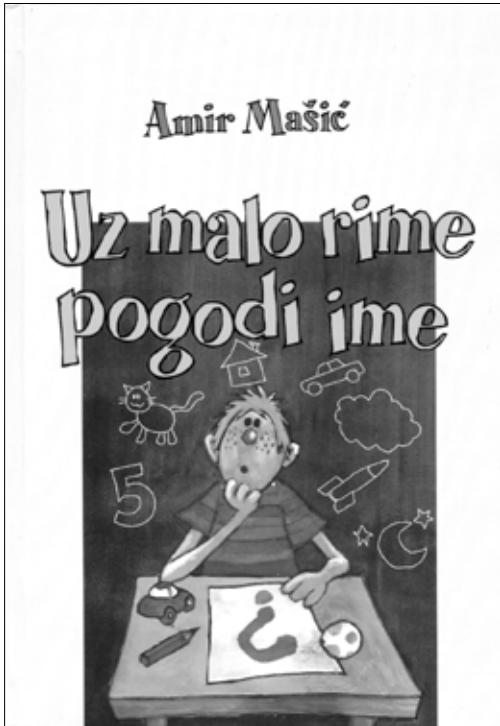
obilježja savremenih decentraliziranih država. Pri tome se posebno izdvajaju pitanja finansiranja lokalnih zajednica i daju rješenja sa stanovišta njihove nadležnosti i izvornih prihoda u mješovitom modelu finansiranja. Konstatacije koje se odnose na pitanja finansiranja javnog sektora mogu biti veoma interesantna nosiocima ekonomske politike: zakonodavne i izvršne vlasti na svim nivoima državne strukture: opštine, kantona, entiteta, države. U poglavlju koje se odnosi na poreski sistem, data su rješenja iz sistema indirektnog i direktnog oporezivanja. Detaljno je prezentiran sistem indirektnih poreza u Bosni i Hercegovini, odnosno PDV, posebno sa stanovišta njegove primjene u dijelu subjektivnih i objektivnih elemenata poreza: poreski obveznik, poreska osnovica i poreska stopa. U nastavku, autori s pravom, naglašavaju značaj direktnih poreza: poreza na dohodak i poreza na dobit. Izložene su specifičnosti ovih poreskih oblika i objašnjeni modaliteti sadašnjih i mogućih rješenja u poreskom sistemu Bosni i Hercegovini. Na ovaj način potencijalnom čitaocu, ovog dijela sadržaja knjige pruža se mogućnost da usvoji rješenja koja može primijeniti u praksi ili se osposobiti da daje savjete ili da se bavi profesijom poreskog savjetnika.

Sadržaj koji je prezentiran u knjizi predstavlja vrlo korisnu stručnu i nezaobilaznu literaturu za djelatnike u privredi koji se u praksi suočavaju sa pitanjima finansiranja javnog sektora i primjene rješenja iz poreskog, budžetskog sistema javnog duga.

Iz predgovora

Amir Mašić, Uz malo rime pogodi ime (pjesme), Bošnjačka zajednica kulture „Preporod“ Gračanica 2007.

Ovom zbirkom dječjih pjesama Amir Mašić ulazi u zrelu fazu svog stvaralaštva. Rođen je 1944. godine u Brčkom, od svoje druge godine živi u Gračanici i radi kao učitelj. Do sada je objavio pet knjiga poezije: „Bosna se porobit ne da“, „Tamo pod suncem“, „Na trenutak prošlost nek se vrati“, „Ti si vječna sevdalinko“ i „Čarobni svijet knjige“. Svojom najnovijom, šestom po redu, poetskom zbirkom, autor pokazuje da sve bolje „razaznaje“ jezik metafore za djecu, koju u obilju

donosi u svojim pjesmama. Dok čitamo tu poeziju imamo osjećaj kao da negdje iz daleka čujemo Vivaldijeva „Četiri godišnja doba“. Ti stihovi zrače humanošću i emocijama... Kao da nas pjesnik poziva za „svoj pjesnički stol da s njim u društvu, i s djecom, popijemo poslijepodnevni čaj.

On je godinama u sebi „skupljao poetske podatke“, koje je u ovoj knjizi „razlio“ u originalnu poetsku priču i podario djeci još jedan pjesnički biser vrijedan pažnje. U ovim stihovima, on s djecom komunicira realno i logično: koliko god se divi životu i prirodi, ostaje još više zadivljen pred nenametljivom mudrošću Tvorca, Jednoga i Jedinoga Boga, Allaha dž. š., u kojeg vjeruje vjerovanjem jednog intelektualca i moli Ga, i kroz stih, da sačuva djecu teških iskušenja. Pjesnika Mašića možda ne mogu ili neće htjeti razumjeti odrasli, ali razumjet će ga djeca, kojoj se neposredno i obraća: „Svima vama puno hvala/ čitaoci moji mali,/ jer i vi ste svoj doprinos/ ovoj mojoj knjizi dali.“

Polazeći od čuvene misli Rubljova - „Ja s ljudima više nemam o čemu razgovarati“ – pjesnik Amir Mašić za svoje bližnje prijatelje i uzima samo djecu i životinje, a - gledajući ničeovski i

frojdotski, zato, itekako ima pouzdan razlog.

Kako, dakle, razumjeti pjesnika? Jedini način je – saživjeti se s njim i otkriti neke od razloga zbog kojih se pokušava izraziti kroz stih – obraćajući se, isključivo djeci. Koristeći se svojom pedagoškom naobrazbom i beskrajnim iskustvom učitelja, on s djecom dijeli svoji najljepše životne trenutke, komunicira s njima njihovim jezikom, metaforičkim slikama daje stvaran život, ulazi s njima u dijalog, sluša s pozornošću njihove želje... Budući da samo jednom posjedujemo pravo na djetinjstvo, dječji pisci nam pomažu da se barem ponekad, za trenutak, vratimo tim slikama nevinnosti iz nekih naših prohujalih života. Iz tih razloga, možda još samo pisci za djecu, bez obzira na godine, ostaju djeca. Puni razumijevanja za svoje „vršnjake“ u školskim klupama, oni jedino imaju pravo da zajedno s njima odlučuju kako koju sliku nazvati i kako tumačiti govor slika. Upravo na takav način pjesnik Amir Mašić u ovoj poetskoj zbirci ostvaruje komunikaciju sa djecom. Navodeći ih na razmišljanje, poziva ih da u svojoj mašti stvaraju neki bolji svijet u odnosu na onaj koji ih okružuje. Pažljivo slažući svoj pjesnički mozaik, Amir Mašić pažljivo izbjegava sve ono što bi u sebi moglo imati makar trunku destruktivnog ili banalnog. Zato se i može reći da je to poezija pedagoškog karaktera, ali retorična s poetskom glazbom, s notama koje blago dodiruju i odmaraju. Jednostavno, ima se lijep osjećaj – kao da ste ušli u neki netaknut dio prirode, u kojem prirodni zakoni diriraju emocijama.

U biti, te karakteristike trebalo bi da ima dječja poezija, odnosno književnost za djecu uopće: da ne opterećuje, već da odmara, da podstiče dijete na razmišljanje, da pobuđuje njegovu maštu, da bude primjerena uzrastu djeteta, da bude lagana i lepršava – s jednim jedinim ciljem – da dijete zavoli knjigu i čitanje. U svojoj pjesničkoj zbirci „Uz malo rime pogodi ime“, pjesnik i učitelj Amir Mašić, u dobroj mjeri približio se tim i takvim „standardima“. Sam naslov knjige je s prigrušenom rimom, kao i sama knjiga – u kojoj susrećemo i one tonove koje odrasli često ne razumiju. U njoj, ustvari, pjesnik ispisuje svoje djetinjstvo, uvjeren da je to jedino čega se vrijedi sjećati u poznim godinama.

Edvin Mujinović Galeb

**Zlatko Dukić, Novinar (roman),
PrintCom, Tuzla 2006.**

Čovjeku od radoznalosti i ukusa veoma je *zabavno da se suoči s knjigama Zlatka Dukića, najplodnijeg pisca u Bosni i Hercegovini*. Namjerno kažem *knjigama* iz jednostavnog razloga što su danas žanrovske definicije veoma rastegljive i klasičnoj teoriji književnosti nepoznate. Među dvadeset njegovih ostvarenja, *ima i romana rađenih prema standardnim kriterijumima, ali i knjiga s inovativnim svojstvima*. Ova posljednja, koja opravdava ocjenu iz početne rečenice prikaza, nazvana je **Novinar – roman iz iskustva**, što bi moglo da navede na *pogrešan zaključak* kako je to neka vrsta autobiografske kopije. Treba, međutim, odmah poreći takvu pretpostavku, mada tekst jeste novinarskog karaktera, dobrim dijelom i po prosedeu, ali i po tematskom odabiru.

U pravom žanrovskom određenju, *Novinar* je *neobična sinteza duhovitog reporterskog opserviranja, scenskog zamešateljstva i paralelne filmske montaže*, pri čemu su situacije skoro identične, mada u dva različita vremena i dva različita režima. Neki akteri se pojavljuju i u jednom i u drugom vremenu; jedni kao kameleoni, karijeristi, udvorice i autoritarci, drugi kao profesionalci od digniteta i zapitanosti nad profesijom novinar. Prvu ljudsku sortu tipično reprezentuje *Numan Karić*, partijski bog za informisanje u socijalizmu, potonji šef kabineta *Orhana Gazibube*, koji je, biva, za vrijeme rata, djelujući domoljubno u inostranstvu, zadužio Bosnu, pa mu se zato može kako hoće, ali ne i dokle hoće.

Što se bar stradanja novinara tiče, nema bitne razlike između stanja u bivšem režimu i stanja u tranziciji (Šta je to?); može se govoriti samo o gradaciji ili intenzitetu uzroka i posljedica. U doba represije na angažovanim žurnalistima kola se lome zbog velikih afera (pred slom *Jugoslavije*), a u navodnoj demokratiji zbog povrijeđene sujete, recimo, samostalnog savjetnika u Ministarstvu inostranih djela. Njegov sin je poeta, ali od onih sti-hoklepača tipa *Na vrh brda vrba mrda* ili *U ranu zoru, kad sunce se rađa/ Na pučini vidim moja plovi lađa*, što je očigledno plod dokapitalizacije ili privatizacije prema tatinom iskustvu.

U socijalizmu se na urednika *Ogledala* oko-

mljuje republički rukovodno-partijsko-polijski aparat, a u tranziciji emisari u likovima rečenog šefa kabineta, odvjetnika, iznajmljenih radodajki i drugih smrdibuba. U prvoj montaži imamo aferu *Alfakomerc* (treba je novinski zataškati), izdavanje mjenica bez pokrića, što je uzdrimalo čitavu zemlju, a u drugoj aferu (treba je žurnalistički ispraviti) zbog poraznog prikaza pjesama iz pera mladog žurnaliste *Bakira Čabrića*, žednog istine i objektivnosti. Pjesme, naravno, niko ne kupuje, ne čita, ne primjećuje. *Tu i leži čvorna tačka zapleta i komičnih situacija; pisac je preko apsurdnog kreščenda dvaju neuporedivih događaja uveo čitaoca u grotesku, a iz groteske, idući ka raspletu, u farsu, kakva priliči pozorištu, pa otuda i ono nužno pozivanje na žanrovski sinkretizam*.

Srž radnje se zbiva u kancelariji glavnih i odgovornih urednika *Ogledala* Azema Pijavice i Kerima Kupusovića, u ovom i onom vremenu, pri čemu se, osim utvarnih telefonskih poziva partijskih sekretara, na licu mjesta javljaju već pomenute persone, odvjetnici *sa utužbama* i paparaco podmetaljke sa vamp-tjelesnim gabaritima. Sve to je u funkciji naloga da se kritički tekst novinara, i u jednom i u drugom slučaju (*Alfakomerc - Poeta*), kad ne može drukčije, demantuje institucijom navodne štamparske greške! Verbalna bufonerija! Kancelarija glavnog urednika (sa zamjenikom) jeste *zapravo mala scena u kojoj se prelamaju mali i veliki događaji*, s odjekom u nekom novinarskom klubu ili kafani na periferiji, dijelom tumačeni mišlju starog žurnaliste Krste Sovilja, partizana i golootočanina, koji najprije upućuje mladog novinara Azema Pijavica u suštinu novinarstva, ali i profesije kao istine.

Zlatko Dukić je jedan od onih pisaca koji *hitro prepoznaje stvarne događaje kao literarne teme i ne libi se da se uhvati u koštac i sa rutinskom sjednicom nekog komiteta ili foruma*. Ovdje se kretao u rasponu od redakcije – Republike do saveznih organa, zaustavljajući se na 14., posljednjem kongresu Saveza komunista Jugoslavije, prepoznavajući na njemu znake bliskog rata. To je prilično težak posao, pošto je politička stvarnost obično *maska dublje realnosti i od pisca ne traži više nego što je simulacija života*. Iza maske je teško otkriti pravo lice protagonista i protagoniste same; imate tu samo manifestaciju bez patetike i tragike, ali s ukusom

ljute tucane paprike, koja jeste bosanska, ali ne raste isključivo na bosanskom tlu.

Dukić nije zabrinut za svoje junake, niti želi da ih ograničava; on ih pušta do kraja svojih uzaludnih predodređenosti najviše kroz lako poigravanje, izuzev lika Hilmije Suzavca, nekadašnjeg visokog republičkog funkcionera, poslanika Savezne skupštine i predsjednika Savezne ustavne komisije, po svemu žrtvenog jarca u aferi *Alfa-komerc*. Kad krene odstrel bilo kakve vrste, povratka, nema; u ime navodnog kolektivismu i opšteg interesa, mora da odleti i najneudnija glava. Takav je upravo pomenuti Hilmija Suzavac, koga dojučerašnji drugovi ostavljaju na cjedilu i na odlučujućoj partijskoj sjednici stvaraju oko njega karantin gubavosti! To je, dakle, sistem vladajuće grupe, dok je u drugom *poetskom slučaju* na djelu samovolja sivih eminencija, novopečenih profitera s podrepašima iz stare i nove garniture skorojevića.

Pri čitanju *Novinara* lako se prepoznaju neke konkretne društvene afere iz nedavne jugo-zajedničke prošlosti, a s njima i ličnosti. Iako su, tako reći preslikane, a svake sličnosti slučajne, one ne moraju imati značaja za sam ishod priče; priča je sama svoja realnost. Pisac je vrlo maštovit u odabiranju imena: Osim starijeg (Ohrana) i mlađeg (Nedima) Gazibube, tu su još Avdo Prištić, direktor *Alfa-komerca*, Milovan Rotkvića, predsjednik Republičke vlade, Mato Zlotrag, ministar unutrašnjih poslova, Miron Uvalić, predsjednik Republičke partije; direktor *Ogledala* Ljubodrag Maligaća, urednici Tomislav Prepržen, Alma Pilav, usputni Sejo Čokanj i drugi. Čitava galerija naravi, proistekla iz nadimak-psihologije naših sredina, koja kaže da nisi ono što misliš da si, već si onakav kako smo te mi obilježili.

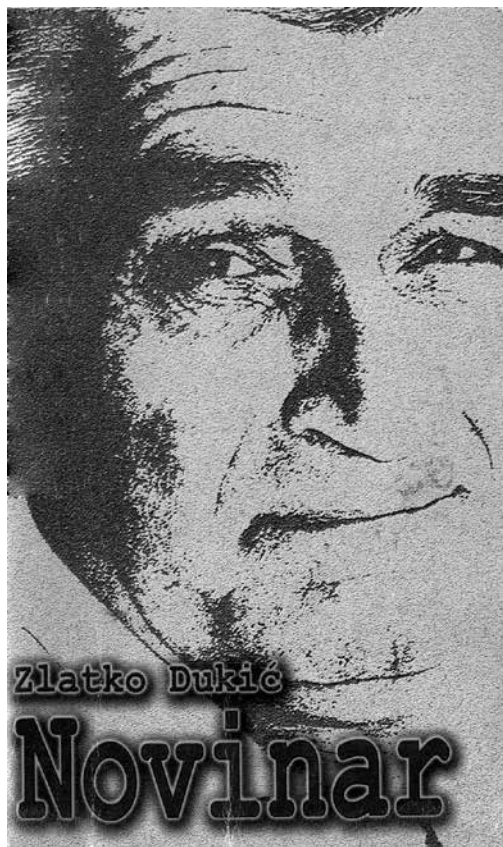
Jezik i stil *Novinara* su načas prepoznatljivi; nastavljaju autorovu tradiciju. Pisac je ostao dosljedan u njegovanju standardnog jezika kao ličnog iskaza; nije se, dakle, poveo za novogovorom iz političkih razloga, koji je globalno nezgrapan i često karikaturalan; naprečac skovan i stoga neprirodan. Tamo gdje je u pitanju upravni govor, on je svoje ličnosti bojio jezičkim osobenostima, što je najuočljivije kod odvjetnika Bratoljuba Ilića i instrumentalizovane zavodnice u int-resu Gazibuba Melite Rusvaj.

Što se, pak, stila tiče, dočekuje nas laka, brza

i dinamična rečenica (ponekad s odvojenom umetnutom), bez suvišnih opisa i dekoracija, usredsređena na pregnantne opservacije, tako karakteristične za nekadašnje vrsne reportere. Otuda je, čini mi se, autor nastojao da se i formom, i jezikom, i stilom, i temom dokaže kao pisac teške i odgovorne profesije novinar.

Ako se tome doda da se igra i s nekoliko mogućnosti početaka i završetaka knjige, lako ćemo doći do spoznaje da je cilj - *stimulisanje čitačeve mašte*. Knjiga ima dobro preporuku za čitaoca, a u nekoj varijanti i srećnoj adaptaciji bila bi preporučljiva i za zabavnu scensku prezentaciju. Aktuelan, poučan, i lakokrilan tekst, proistekao iz naše teško podnošljive stvarnosti. On je, dakle, i naše iskustvo, a ne samo iskustvo autorovo.

Vitimir Pavlović

**Zlatko Dukić, Drugo stanje (roman),
PrintCom, Tuzla 2007.**

Zlatko Dukić je pisac posebnog senzibiliteta, pero koje je više od tri decenije prisutno na bosanskohercegovačkoj književnoj sceni, sa mnoštvom knjiga iza sebe i, vjerujem, mnoštvom ispred sebe. Iako već dokazan kao dobar i veoma plodan pisac, on se već godinama čitaocima predstavlja sa *sve boljim i boljim naslovima*, dokazujući da svoju priču *još nije ispričao do kraja*, da tu ima još mnogo čega dobrog da se kaže. Njega i ne treba posebno predstavljati, jer ko se imalo razumije u savremene književne tokove, teško da nije naišao na njegovo ime. Dukić živi ovdje, sa nama, i pomno prati i pretače u literaturu sve ono što nam se dešava u ovo *smutno i kokuzno vrijeme*. Sve naše ratne, poratne i tranzicijske muke obilježio je romanima. A to, priznaćete, ne može svako. Pojavu, zbivanje, neki društveni lom – sve to Dukić „začas“ smjesti između korica novog romana.

Takav je Dukić i u romanu *Drugo stanje*, čija je radnja smještena u jedno, kako to geografi kažu, naseljeno mjesto za koje u narodu postoje izrazi: kasaba, varošica, gradić, palanka i slično. Takvo naseljeno mjesto obavezno ima narodnu vlast, policijsku stanicu, srednju školu, poštu, hotel ili prenoćište, restoran, briačnicu, lokalnu radio stanicu, dom zdravlja...

Roman počinje, u književnosti oprobanoj metodom – *retrospekcijom*. Riječ je o tome da se na početku ispriča završetak radnje, a onda slijedi gledanje unatrag i obziranje na prošlo, odnosno iznošenje spleta okolnosti koje su uslovile takav kraj ispričanog.

U konkretnom slučaju, u romanu *Drugo stanje* čitaocu se u startu daje do znanja da se „*pod prilično neobičnim okolnostima, pet mjeseci poslije vjenčanja njegovih roditelja – rodio zd-rav muški čovječuljak, mali Gradko*“. Sretni roditelji su Ilma Cerić, čaršijska ljepotica, i profesor matematike Izet Šišić. Dodatni upitnik predstavlja činjenica da su se njih dvoje vjenčali odmah nakon što su se upoznali. Ova nelogičnost i obilje drugih dešavanja u *Malom Gradu* (naziv mjesta odigravanja radnje) čine okosnicu sadržaja romana *Drugo stanje*.

Uvodeći u roman mnoštvo tipiziranih likova i tipova, dovodeći ih u interaktivni odnos, Dukić

je ovim romanom *snažno progovorio o nama, našim balkanskim manirima i mentalitetu, o društvenoj situaciji u kojoj jesmo, o psihologiji male zaparložene sredine, o malograđanštini, o vlastoljupcima, o poratnim i inim profiterima, karijeristima, skorojevićima, o novim „demokratama“, o sujevjerju, o lažnim vrijednostima...*

Istina, ove ocjene stoje ako roman *Drugo stanje* svrstamo u *realistički* žanr. Međutim, ovo najnovije Dukićevo prozno ostvarenje je i snažna metafora, koja je kratko i jasno definisana samim naslovom - *Drugo stanje*.

Naime, *začće* postratne Bosne i Hercegovine, koja čak nema ni odrednicu država, desilo se novembra 1995. godine u američkom gradu *Dejtonu*. I evo već jedanaest godina smo u iščekivanju. Baš kao u *drugom stanju*. Vidjećemo šta ćemo da *rodimo* – i kada. Hoće li se roditi zdrava i snažna država ili nekakav monstrum? Hoće li se sve završiti, ne daj Bože, pobačajem. A o tome ko je otac ovakve, odnosno nikakve Bone i Hercegovine, prestali smo i da razmišljamo. Postoje indicije

da je začeta u *političkom prostituisanju* bjelosvjetskih moćnika.

No, vratimo se sadržaju romana. Radnja se odvija na nekoliko lokacija - sastajališta u Malom Gradu, gdje se čitaju „usmene novine“, odnosno „ispiraju usta“. Na naslovnim stranama tih „usmenih novina“ je, uglavnom, Ilma Cerić, maligradska ljepotica, koja je okrenula pamet kompletnom čaršijskim establišmentu. Poput *Koštane* u istoimenom djelu Bore Stankovića. Međutim, tu su i druge teme koje se svrstavaju u psiho-sociološku kategoriju zvanu *trač*, odnosno ogovaranje. A ova kategorija postoji otkad je svijeta i vijeka. U doba starog Rima, nakon susreta dva poznanika i uobičajenog pozdrava, uslijedilo bi pitanje „*Quid novi?*“ (Šta ima novo?) Razumljivo, poznanici bi razmijenili najnovije tračeve o ljudima iz svog okruženja.

Tračevi i ogovaranja u *Drugom stanju* imaju posebnu i specifičnu dimenziju. Ovaj vid pretresanja situacije u Malom Gradu je zapravo *jedini i osnovni* princip upravljanja svim životnim tokovima ove male sredine. U tome i jeste *realistična* odrednica romana, jer kod Dukića „*svaka sličnost sa stvarnim događajima, likovima i situacijama je namjerna*“. Likovi poput *Tetke Zelde*, *Gospođe Berte*, načelnika *Prljače*, up-ravnika pošte *Damjana Ježa*, direktora banke *Maslača*, dvojice besposličara, gradskih policajaca itd., žive tu, pored nas. To su naše komšije, naše kolege s posla.

Roman *Drugo stanje*, posmatran sa aspekta teorije književnosti, predstavlja jedno *istinsko savršenstvo*. Priča o „situaciji“ u Malom Gradu stala je u 29 glava – poglavlja, sa prologom i epilogom. Svaki redak je u funkciji osnovne radnje.

Roman je pisan u trećem licu, „iz zasede“, dakle pisac se nađe u pravo vrijeme i na pravom mjestu da bi krajičkom uha osluhnuo najnoviji trač i prenio to na papir.

Dukić je i u ovom romanu ostao vjeran svom uhodanom maniru, *da i o najozbiljnijim stvarima priča humorno*, što čitaocu, u ova natmurena vremena, dođe kao odušak, kao relaksacija. On je pravi *majstor* gradnje dijaloga. Zato bi roman *Drugo stanje*, uz određene dramaturške i scenariističke zahvate, mogao poslužiti kao odlična osnova za TV igranu seriju, koja bi, uvjeren sam, bila toplo primljena kod gledalaca.

U cjelini gledano, izuzev nekih manjkavosti na samom početku romana, *Drugo stanje* ima *briljantnih* dionica koje mogu „voziti“ samo majstori iz najčuvenijih književnih radionica. Konkretno, to je sve ono što je opisano u frizerskom salonu „*Silver*“ vlasnika Taiba Britvića, što neodoljivo podsjeća na TV seriju „*Naše malo misto*“ rađenu po tekstu i scenariju Miljenka Smoje. Tu je, zatim, banket upriličen kod Gospođe Berte u „*Imperijalu*“ nakon tematske sjednice Opštinskog vijeća, na kojoj je praktično legalizovana prostitucija, po ugledu na Evropu kojoj srljamo u zagrljaj.

Valja izdvojiti i poglavlja o zamjenama ličnosti u hotelu „*Carigrad*“, gdje Dukić u nušićevskom maniru, pravi izvanrednu komediju situacije.

Najzad, recimo i to da roman *Drugo stanje* možemo posmatrati iz više uglova. Najbliži sam metaforičnom tumačenju. Pisac kao da hoće da kaže *da smo mi svi u drugom stanju, da nešto iščekujemo, da se ta neizvjesnost proteže u nedogled, da smo, praktično, vi pred vratima porodilišta*.

Ovaj će roman, uvjeren sam, s užitkom pročitati i oni koji odavno nisu ništa lijepo čitali. *Drugo stanje* je pitko literarno štivo, kojeg u savremenoj bosanskohercegovačkoj književnosti nema puno. Ovo je dobrodošla knjiga, koju će svako ko je pročitao, rado preporučiti drugima.

Duro Škondrić

Faruk Hadžić, Muhamed Buljubašić, Kazivanje o Grapskoj 1548. – 2007., Planjaks, Tešanj 2007.

Strašni, a ponekad i nevjerovatno neljudski su pokušaji uništenja Zemlje Bosne, Bosanaca i bosanskog duha, kojim je Bosna i Hercegovina izložena stoljećima, pa i milenijima. Jedno od naselja koje simbolizira stradanje Bosne u najnovije doba, dakle krajem 20., a na pragu 21. stoljeća je Grapska kod Doboja. Često su stradanja Bosne i Bosanaca ostala nedovoljno poznata ili čak potpuno nepoznata. Takođe je duga i bogata kulturna historija brojnih kutaka Bosne i Hercegovine vrlo slabo istražena i do danas je ostala malo poznata u nauci i javnosti. Zato je potpuno u pravo poznati historičar Enes Pelidija, kada u recenziji knjige o kojoj namjeravamo dati nekoliko podataka, između ostalog kaže: „O prošlosti Bosne i

Hercegovine, te njenih brojnih mjesta do druge polovine 20. stoljeća veoma se malo i nedovoljno znalo.“

Upravo takva ocjena i sve što smo prethodno naveli vrijedi i za staro i prošlošću bogato naselje Grapska. To se naselje razvijalo u području koje je za život ljudi odvajkada bilo vrlo povoljno, naseljeno još u prahistorijskom periodu. Iako se u historijskim dokumentima izričito spominje 1548. godine, naselje Grapska zasigurno postoji još od srednjeg vijeka. Unazad nekoliko stoljeća to je mjesto bogate kulturne historije i tradicije.

Grapska je i mjesto velikog stradanja Bošnjaka i bosanskog duha, suživota i tolerancije, koje se takoreći dogodilo juče. Tako je stradanje Grapske u zadnjem ratu, simbolički i stradanje cijele Bosne i Hercegovine pa i cijelog čovječanstva. Grapska i Grapčani su jedno od onih bosanskih simbola i mjesta koje se kao feniks ponovo rađaju iz pepela i nastavljaju živjeti nakon strašnog stradanja i totalnog uništenja prije samo petnaestak godina.

O svemu ovome detaljno govori novoizašla knjiga pod naslovom „Kazivanje o Grapskoj, 1548. – 2007.“, autora Faruka Hadžića i Muhameda Buljubašića. Knjiga je obima 302 stranice, a sadrži sljedeća poglavlja: *Uvodno kazivanje, Prostorina i geografska identifikacija, Historijske i vremenske odrednice, Privreda i privredni potencijali, Kulturne i duhovne odrednice i naznake, Vrijeme napada na Grapsku i Grapčane* (misli se na 1992. godinu), *Preživljavanje u ratu i povratak Grapčana, Vizije opstanka i naznake strategije razvoja, Spoznaje i istine za nezaborav*. Knjiga sadrži i niz priloga, među kojima su osobito značajni spiskovi stradalnika Grapske. Izdvajamo sljedeće:

1.) Spisak 34 Grapčana, koji su pobijeni tokom prvog napada na Grapsku, 10. maja 1992. godine. Među žrtvama bilo ih je više zaklanih, svezanih, izgorjelih itd.

2.) Spisak od 10 stanovnika Grapske, nestalih tokom maja 1992. godine. Prema saznanjima svi sa ovog spiska su odvedeni u zatvor u Doboju. Tu su mučeni, a onda pobijeni, 24. i 29. maja.

3.) Spisak od 24 stanovnika Grapske, žena i muškaraca, većinom invalidnih lica, iznemoglih i retardiranih, koje su vojnici „Republike Srpske“ zatočili kada su okupirali Grapsku tokom maja 1992. godine. Poslije mjesec dana prisilnog rada,

sve su ih 13. juna 1992. godine poubijali. Među ubijenim je bilo sedam žena, jedno dijete, jedanaestoro staraca i starica sa preko šezdeset godina, troje od toga je zaostalo u razvoju, a jedan je bio teški invalid bez nogu i saka na rukama.

4.) Spisak od čak 226 Grapčana koji su 19. maja 1992. godine otjerani u logore, prvo Bare u Doboju, zatim Staru Gradišku, Manjaču kod Banja Luke, Batković kod Bijeljine i Kulu kod Sarajeva. Mnogi sa ovog spiska nikad se više nisu živi vratili kući.

„Gledajući u cjelini“, kako je zaključio svoju recenziju prof. Enes Pelidija, „cio rukopis je napisan veoma pregledno, skladno i sa vrlo lahkim stilom za čitanje. Brojnost podataka i vrlo dragocjenih zapažanja na više mjesta je popraćeno sa više tabela, karata, slika i daje punu cjelinu ovom rukopisu. Objavljivanjem (ove knjige) Grapčani će na jednom mjestu dobiti toliko dobrih i korisnih informacija koje su do sada samo djelimično znali, a drugi se upoznati sa Grapskom kao lijepim bogatim i vrlo interesantnim mjestom koje ima dugu i bogatu tradiciju, ali i realno gledano još bolju budućnost.“

Rusmir Djedović

Fikret Ahmetbašić, Uloge kratkotrajnih krugova (pjesme), BZK „Preporod“, Gračanica 2007.

...Ahmetbašić pripada onim pjesnicima koji kreiraju vlastitu formu koja prirodno proizlazi iz njegovog pjesničkog svijeta i iz potrebe da se izrazi. Mada se na prvi pogled čini banalan, pjesnik se nameće slikama, neusiljeno, spontano i iskreno. Ahmetbašić nije od onih pjesnika u čiji svijet ulazimo tek nakon mnogih čitanja i iščitavanja. On je pitak, prohodan i surovo jasan, oslobođen stega svega i ničim sputan. To je ono oslobođenje što nam ga donosi djetinje iskrena poezija, koja nam omogućava da živimo i u ovakvom nesavršenom svijetu kakav je naš. Ne treba se zato Ahmetbašić pitati u jednoj svojoj pjesmi: „Da li hod ima smisao?“ On je prohodao u nama, otvarajući vrata jednog drugog svijeta.

Na sebi svojstven način pjesnik uzima slike i ideje sa svih strana, uklapajući ih u jednu jedinstvenu cjelinu, obojenu dosta tamnim senzibi-

litetom. Pjesnika sve tišti, baš kao i nas. Bole ga suze bližnjih, ljudska ravnodušnost, neispunjene želje. Stoga se u njegovim pjesmama osjeti jedna doza cinizma koja nije pretvorila njegove želje u hedonizam.

Pjesnik pati kao i mi, no neuspjesi ga nisu ogorčili. Naprotiv, on na jedan tužno-humorističan način pjeva o svojim unutrašnjim borbama i strahovima. Ne donosi zaključke i, radije nego da daje jednostavnu osudu, Ahmetbašić čini nešto značajnije i puno teže. On svojim pjesmama otključava vrata i nagoni čitaoca na „konzumiranje“ njegovih pjesama, tako da se čitalac saživi sa svakom od njih.

Njegove pjesme su precizno hladne i jednostavne, no u dubini toga, on je još uvijek čovjek koji vjeruje u ljepši svijet. U nekim pjesmama se osjeti i određena doza mistike, gdje pjesnik uranja u duhovni svijet na jedan vrlo neobičan i lahak način, no nedovoljno zrelo da bi se o tome opširnije govorilo, ponajprije u pjesmama „Mrak“, „Iluzija“, „Povrata“ itd. Treba reći da Fikret Ahmetbašić s ovom (nevelikom, trećom po redu, n.p.) zbir-

kom pjesama definitivno ulazi u pjesnički svijet kojem je tako dugo težio, mada je sama zbirka nedovoljno pjesnički „prelomljena“ da bi predstavljala neko osvježanje i zadovoljila zahtjevniju čitalačku publiku. No, zbog svega navedenog, ne preostaje nam ništa, nego čitati Ahmetbašića. On to zaslužuje. (iz recenzije)

Hasan Puškar

Alaga Dervišević, Bošnjaci u dijaspori: historija, problemi, analize i perspektive, Knjiga prva, Bosanska riječ, Sarajevo, 2006.

Bosansko-hercegovačka historiografija, osobito ona sa kraja prošlog i početka ovog stoljeća je postigla zapažene rezultate u izučavanju naše historije, ali joj nedostaju istraživački radovi koji se odnose na bošnjačke iseljenike. Kad je riječ o iseljavanju Bošnjaka, uglavnom, je pisano o njihovom iseljavanju u Tursku nakon austrougarske okupacije Bosne i Hercegovine 1878. godine. Knjiga *Bošnjaci u dijaspori* je jedna od rijetkih koja se odnosi na istraživanje bošnjačke dijaspore, odnosno Bošnjaka koji su posljednjih decenija napustili Bosnu i Hercegovinu iz raznih razloga, a najviše zbog ratnih i poratnih dešavanja nakon 1992. godine.

Autor ove vrijedne knjige, magistar Dervišević je i sam okusio život u tuđini, jer je niz godina živio u Njemačkoj (Wuppertal), gdje je radio kao novinar i aktivista ogranka kulturnog društva „Preporod“. Kao novinar i aktivista „Preporoda“ bio je u prilici da se upozna sa dobrim i lošim stranama življenja u tuđini. Koristeći se rezultatima vlastitih istraživanja i dostignućima dosadašnje historiografije (bibliografija od 485 jedinica) Dervišević je iznio niz originalnih pogleda na nastanak, razvoj, sadašnje stanje, te perspektive bošnjačke dijaspore. Knjiga je pisana lijepim, jednostavnim i odmjerenim stilom, što je čini interesantnom ne samo historičarima već i široj čitalačkoj publici.

Pošto je u Predgovoru (11-16) objasnio ciljeve svog istraživanja, te najavio teme druge i treće knjige, o istoj problematici, koje su u pripremi, autor je u Uvodu (17-20) dao kratke napomene o identitetu Bošnjaka kao nacije i državotvornog

naroda. Po njemu, identitet Bošnjaka još uvijek nije dovoljno istražen i elaboriran.

Slijede poglavlja od II do VIII (22-100) u kojima su elaborirani pregledi mogućih problema istraživanja, predmet te vremensko i prostorno istraživanje bošnjačke dijaspore kao i načini samog istraživanja.

U IX poglavlju (100-125) dat je historijat bošnjačkih iseljavanja i nastanak bošnjačke dijaspore.

Masovnije iseljavanje Bošnjaka otpočelo je nakon austrougarskog osvajanja Bosne i Hercegovine, 1878. godine, uglavnom, u zemlje koje su još bile u okviru osmanske carevine. Iseljavanje je nastavljeno i u periodu obje Jugoslavije, ali u zemlje zapadne Evrope i u Ameriku. Nakon završetka Drugog svjetskog rata, oni Bošnjaci koji su podržavali ustaške vlasti tokom rata uglavnom su emigrirali u Argentinu, Peru, Brazil, SAD i Španiju, a drugi su, došavši u sukob s novom komunističkom vlašću, potražili spas u Austriji, Francuskoj, Italiji, Turskoj i Egiptu. Takvo je stanje trajalo koliko i socijalistička Jugoslavija, kada je prevladavala ekonomska emigracija – trbuhom za kruhom u sve zemlje svijeta. Devedesete godine 20. stoljeća označene su ogromnim odljevom bošnjačkog stanovništva iz matice, i to, uglavnom, kao posljedica ratnih zbivanja.

Upravo je to masovno pokretanje stanovništva sa stoljetnih ognjišta označilo nastanak bosanskohercegovačke dijaspore, koja je prevazišla regionalne okvire pa danas Bošnjaci žive u velikom broju zemalja Evrope i svijeta, gdje sačinjavaju značajne etničke manjine.

Prema autorovom mišljenju, u Turskoj više nema Bošnjaka, jer tamo nemaju dopunskih škola na svom maternjem, bosanskom, jeziku, novina, pisaca, radija i televizije, niti bošnjačke inteligencije, niti ih turske vlasti statistički iskazuju kao takve, pa iako mnogi od njih prenose s koljena na koljeno sjećanje na domovinu svojih predaka i druže se prema regionalnom porijeklu (Krajišnici, Hercegovci, Sandžaklije i slično), oni nisu dijaspora u skladu sa međunarodnim kriterijima.

Bošnjaci koji su iselili u zapadne zemlje, pa i Ameriku su postali ili su na dobrom putu da postanu, organizirana dijaspora kao i druge, zbog standarda i stanja nacionalnih manjina i etničkih

useljeničkih skupina. Nažalost, kako autor ističe, mnogi Bošnjaci, useljenici u ove bogate zemlje, slabo koriste prava koja imaju u tim zemljama kao nacionalne manjine.

Dervišević sa žaljenjem kostatira da će iseljeni Bošnjaci, ako država Bosna i Hercegovina nešto za njih ne učini, i pored svih pogodnosti koje im nove države pružaju, u budućnosti doživjeti sudbinu Bošnjaka u Turskoj. Ostat će samo statistički broj i sjećanje na domovinu predaka. I pored nebrige države za svoje iseljene građane, sve je više uspješnih Bošnjaka i Bošnjakinja koji su dobrovoljno iselili ili su zbog posljednjeg rata i poratnih (ne) prilika morali napustiti svoju zemlju. Može se očekivati da na Zapadu stasa i razvije se u skorije vrijeme obrazovana i uspješna generacija Bošnjaka koja se i pored uspješne adaptacije na novu sredinu odupire asimilaciji u novu društvenu zajednicu zadržavanjem nacionalnih i vjerskih osobenosti, neophodnih za očuvanje i razvijanje ukupnog bošnjačkog nacionalnog i vjerskog bića. (Impozantan je popis Bošnjaka i Bošnjakinja koji su uspjeli u drugim zemljama, naročito evropskim).

Teorijska elaboracija istraživanja o Bošnjacima, nacionalno-državotvorni aspekt je X poglavlje (127 - 447), u kojem su obrađene pod teme - od pojave islama na bosanskom tlu i islamizacije - prihvaćanja islama od strane domaćeg stanovništva, do položaja Bošnjaka od osmanskog perioda do danas. Naznačene su mnogobrojne teme (uloga bošnjačke inteligencije, vjerski (duhovni) i politički segment bošnjačke dijaspore, kulturno-obrazovni aspekti u bošnjačkoj dijaspori, informativno-medijski aspekt Bošnjaka u dijaspori, uloga SDA – Stranke demokratske akcije) koje treba dalje istraživati i elaborirati.

Mislim da su "polemika" sa Džemaludinom Latićem kao i uloga Hamdije Pozderca u formiranju bošnjačke nacije, teme koje bi u nekom novom izdanju trebalo izostaviti, jer se odnose na lične stavove autora i nisu u funkciji rasvjetljavanja problematike koju ova knjiga obrađuje.

Zaključno, XI poglavlje (445 - 493) magistar Dervišević završava prijedlozima mjera i akcija kojima bi se postepeno sistematski i na organiziraniji način unaprijedilo ukupno stanje i i poboljšao položaj bošnjačke dijaspore. Predložene

mjere koje bi država Bosna i Hercegovina trebalo da poduzme, ukratko, odnose se na: utvrđivanje ukupnog stanja, izradu dugoročne strategije o ciljevima i interesima, formiranje jedinstvene krovne organizacije bošnjačke dijaspore, „što hitniji“ popis svih Bosanaca u dijaspori po određenim elementima iz kojih bi se utvrdio i tačan broj Bošnjaka, te njihova dobna i obrazovna struktura, izradu planova i programa organiziranja i realizacije dopunske nastave na bosanskom jeziku za djecu bosansko-hercegovačkih iseljenika.

Bošnjaci u dijaspori: historijat, problemi, analize i perspektive je prvi rad ovakve vrste u kojem su prezentirane mnoge, koliko interesantne, toliko i značajne činjenice o Bošnjacima u zemlji i dijaspori. Umjesto zaključka, dovoljno je konstatirati da je bosansko-hercegovačka historiografija ovom knjigom obogaćena vrijednim i značajnim djelom. Treba poželjeti da i u drugoj i trećoj, koje su u pripremi, autor ispolji sve vrline predanog istraživača.

Mina Kujović

**Jiri Kudela - Branka Dimitrijević,
Karel Parik 1857. - 1942. - Čeh
koji je gradio, evropsko Sarajevo
(monografija), Ambasade Češke
republike u Bosni i Hercegovini i
Muzeja Sarajevo, 2007.**

Nakon austrougarske okupacije Bosne i Hercegovine, 1878. godine, Česi i Bosanci i Hercegovci su živjeli gotovo četrdeset godina u zajedničkoj državi Austro-Ugarskoj Monarhiji. U Bosni i Hercegovinu su dolazili, osim čeških vojnika, češki činovnici, tehnički stručnjaci, učitelji, ljekari, muzičari, zanatlije i kvalificirani radnici. Među njima su bili i brojni arhitekti koji su projektirali niz reprezentativnih zgrada po cijeloj Bosni i Hercegovini i, često, kao službenici Građevinskog odjeljenja Zemaljske vlade, nadzirali njihovu gradnju.

Jedan od najplodnijih među njima bio je arhitekt Karlo Paržik / Karel Parik, Čeh po rođenju, a Sarajlija po opredjeljenju, jer je u Sarajevu proveo punih 58 godina, od 1884. do 1942. godine. Rođen je 4. jula 1857. godine u Velišu kod Jičina, Češko-Moravska pokrajina. U Beču je

završio srednju graditeljsko-industrijsku školu, gdje se 1878. godine upisao na Akademiju likovnih umjetnosti, jednu od dvije specijalne škole za arhitekturu koju je vodio čuveni danski arhitekt Teofil fon Hanssen. Njegovi biografi ističu da je studiranje u Beču i poznanstvo sa arhitektom Hansenom bilo veoma značajno za njegovo opredjeljenje duhu historicizma u arhitekturi, jer se zainteresirao za elemente orijentalne arhitekture koji se prožimaju sa evropskom stilovima. U Beču je upoznao i hrvatskog arhitektu Josipa plem. Vancaša, koji ga je, nakon što je angažiran na projektiranju i izgradnji katedrale u Sarajevu, pozvao kao saradnika. Paržik je 1884. došao u Sarajevo i tu je proveo cijeli radni vijek, penzionerske dane i poznu starost. Za Karla Paržika Bosna i Hercegovina je postala nova domovina, zemlja koja mu je pružila povoljne mogućnosti za rad - jer je na razmeđu 19. i 20. stoljeća prolazila kroz neviđeni graditeljski razvoj.

Paržik je stupio u državnu službu 31. marta 1886. godine kao privremeni inženjer u Građevinskom odjeljenju Zemaljske vlade. U periodu od 1886. do 1916. godine obavljao je dužnost zemaljskog činovnika. Tokom te službe uspelo mu je da dođe na čelo Odjeljenja za visoku gradnju Građevinske sekcije Zemaljske vlade u Sarajevu (s titulom glavnog savjetnika). Već 1888. godine postavljen je na mjesto stalnog inženjera. Tokom 1890. i 1891. godine pored posla za Vladu, predavao je na Tehničkoj školi u Sarajevu.

U penziju je otišao 1916., nakon 30 godina rada u državnoj službi. Po odlasku u penziju ostao je s porodicom u Sarajevu i nastavio rad kao arhitekta. Predavao je na Srednjoj tehničkoj školi u Sarajevu. Od 1921. do 1937. godine bio je savjetnik za građevinska pitanja i projektant sakralnih i drugih objekata za Vrhbosansku nadbiskupiju.

Umro je 16. 6. 1942. godine i sahranjen na groblju sv. Mihovila u Sarajevu. U istom grobu kasnije je sahranjen i njegov sin Marjan Paržik.

Djelo Karla Paržika je obimno, kvalitetno, a produkt je istančanog ukusa dobro obrazovanog arhitekta koje u sebi ne nosi ničeg revolucionarno novog i ostaje u granicama historijske arhitekture. Bio je veliki majstor u interpretaciji evropskih historijskih stilova, u čemu postiže veliki uspjeh. Dijalag sa islamskom umjetnošću, tačnije sa osman-

sko-turskom arhitekturom, ostvaruje zahvaljujući velikom poštivanju zatečene graditeljske tradicije. (Nedžad Kurto) Ovome u prilog govore brojne građevine koje su i danas u upotrebnj funkciji jer su nadrasle granice ljudskog trajanja svoga graditelja, ali i brojni sačuvani projekti koji nisu iz raznih razloga (prije svih finansijskih) realizirani.

Bez namjere da ulazimo u analizu i vrednovanje projekata i da nabrajamo sve što je Karl Paržik projektirao sam ili u saradnji sa drugima širom Bosne i Hercegovine, u Albaniji i Dalmaciji, jer bi nam za to trebalo dosta prostora (126 zgrada za koje su pronađeni dokumenti i 35 koje je projektirao i na njima saradivao, ali za njih su podaci uništeni ili još nisu pronađeni), navodimo samo nazive onih zgrada koje i danas krasi Sarajevo: Vakufska palata u Sarajevu (1885/86.), Stambeno-poslovna zgrada penzionog fonda u ul. Ferhadija (1886/87.), Šerijatsko sudačka škola, danas Fakultet islamskih nauka (1886. - 1888.), Viša gimnazija, danas Prva gimnazija (1888/89.), Vjećnica (osnova) 1891., Zatvor pored vjećnice - beledija (1891/92.), Zgrada sa stambenim prostorima i direkcijom električne centrale u Sarajevu (1893/94.), Zgrada „B“ penzionog fonda na Džidžikovcu (1895.), Bosanskohercegovačka narodna akciona banka (1895.), Adaptacija i dogradnja „Grand-hotela“ za Zemaljsku banku - zgrada SDK (1895.), Dogradnja Direkcije željeznica za političke poslove u Sarajevu (1896. - 1898.), Zgrada sa stambenim i poslovnim prostorima E. Kulovića u ul. Ferhadija (1896.), Srpsko-pravoslavna škola (1897.), Društveni dom (Narodno pozorište), 1897. (adaptacija 1922.), Evangelistička crkva sa župnom školom (Fakultet likovne umjetnosti), 1899. - 1906., Zgrada sa stambenim i poslovnim prostorom Dr. Grunfelda (1900/01.), Preuredio projekt F. Blažeka za Filipovića kasarnu - Kasarna Bistrik (1900.), Srednja tehnička škola (1901.), Preuređenje projekta W. Stiassnyja za aškenasku sinagogu u ul. H. Kreševljakovića (1901/02.), Regulacioni plan Filipovića trga - Trg Austrije (1901.), Vojni sud - zatvor (1893.), Vladina zgrada III, sadašnja zgrada Kantona Sarajevo (1903. - 1908.), Zgrada sa stambenim i poslovnim prostorima Z. Fincija u ul. V. Perića 1 (1903/04.), Paviljon psihijatrijskog odjeljenja Zemaljske bolnice (1906/07.), Viša realka u Sarajevu - Učitelj-

ska škola (1907/09.), Zemaljski muzej u Sarajevu (1907. - 1913.), Državna štamparija u Sarajevu (1907.), Natkrivanje atrija Kuršumli medrese (1907.), Zavod za mjere i vage u ul. Albanska 4 na Marijin Dvoru, Tvornica ćilima - dogradnja (1909.), Ulema medžlis ispred Careve džamije (1909. - 1912.), Konkursni projekt sudske palate i zatvora - Pravni fakultet i Rektorat (1910.), Kape-la na stupskom groblju u Sarajevu (1930.), Crkva sv. Josipa na Marijin Dvoru (1936. - 1939.), Kuća Jose i Moše Saloma - Umjetnička galerija.

Sve ove zgrade su i danas u funkciji, a neke od njih i danas služe svojoj prvobitnoj namjeni.

U Sarajevu ovaj veliki arhitekt, *Čeh po rođenju a Sarajlija po opredjeljenju* (kako mu piše na grobu) još nije dobio svoju ulicu. Da je projektirao samo Zemaljski muzej, bio bi to dobar razlog da se neka od ulica njegovog voljenog grada zove njegovim imenom..

Početkom jula 2007. godine u Sarajevu su dostojno obilježene dvije značajne godišnjice: 150 godina od rođenja češkog arhitekta Karla Paržika i 120 godina od izgradnje zgrade Narodnog pozorišta koju je on, između ostalih zgrada koje je projektirao širom Bosne i Hercegovine, godine 1887. projektirao kao Društveni dom, a 1921. preuredio u Narodno pozorište.

U povodu ovih obljetnica, Ambasada Češke Republike u Bosni i Hercegovini, Zemaljski muzej, Muzej grada Sarajeva, Arhiv Bosne i Hercegovine, Kantonalni arhiv u Sarajevu i Narodno pozorište su „zajedničkim snagama“ pripremili i realizirali program. Program obilježavanja ovih obljetnica se odvijao pod pokroviteljstvom Predsjedništva Bosne i Hercegovine, a sastojao se od sljedećih sadržaja: na groblju sv. Mihovila u Sarajevu obnovljen Paržikov grob (na spomen-ploči je upisan sljedeći tekst: *Ovdje počiva graditelj Sarajeva – arhitekt Karel Parik, Veliš kod Jičina 4. 7. 1857. – Sarajevo 16. 6. 1942. Čeh rodom, Sarajlija izborom, zahvalna Bosna i Hercegovina*); **6. juna 2007.** u Narodnom pozorištu priređena svečana akademija posvećena Karlu Paržiku (uz prigodan muzički program pročitan je nekrolog, napisan u povodu Paržikove smrti, pročitan kratka biografija i prezentirane građevine koje je projektirao u Bosni i Hercegovini; nakon akademije promovirana poštanska marka na kojoj je slika Paržika, a

u pozadini „njegove“ najvažnije građevine u Sarajevu: Pozorište, Sinagoga, Šerijatska sudačka škola i Zemaljski muzej); na ulazu u zgradu Pozorišta otkrivena spomen-ploča sa podacima o godinama gradnje Društvenog doma (1895. - 1897.) i adaptacije u Narodno pozorište (1921. - 1925.); ispred sale, u holu prisutni su mogli da vide originalne projekte koje je Paržik projektirao od 1895. -1897. za izgradnju Društvenog doma kao i projekte koji se odnose na preuređenje zgrade u Narodno pozorište, 1921. - 1925.; **7. juna 2007.** u Zemaljskom muzeju otvorena izložba originalnih skica, nacрта i projekata koje je uradio Karl Paržik, te kopije dokumenata iz njegovog života i slika iz Jičina i Beča. (svi prezentirani projekti su iz fonda Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu koji se čuvaju u Arhivu Bosne i Hercegovine. Zbog ograničenog izložbenog prostora predstavljen je samo dio sačuvanih projekata, dok je na sredini prostorije priređena karta Bosne i Hercegovine sa ucrtanim podacima o građevinama i gradovima u kojima su podizane građevine prema njegovim projektima).

Pored navedenih sadržaja, u izdanju Ambasade Češke republike u Bosni i Hercegovini i Muzeja Sarajeva objavljena je monografija (na 214 stranica) pod naslovom: *Čeh koji je gradio evropsko Sarajevo – Arhitekt Karel Parik, 1857. - 1942.* Monografiju je veoma lijepo grafički dizajnirao kustos Hamdija Dizdar, a tekst su pripremili: Jiri Kudela, Branka Dimitrijević i Ivo Vacik. Monografija sadrži biografske podatke o Karlu Paržiku, te poglavlja: Arhitekt iz Veliša; Paržikova profesionalna karijera; Paržikova arhitektura i Paržikov privatni život. Tu su i kratki biografski podaci o ostalim stručnjacima iz čeških zemalja koji su djelovali kao graditelji i arhitekti u Bosni i Hercegovini, zatim pregled slika građevina koje je Karl Paržik projektirao u Bosni i Hercegovini i drugi njegovi poznati projekti te prilozi - kopije projekata sa izložbe u Zemaljskom muzeju. Izložba je bila otvorena od 7. jula do 7. septembra 2007.

Osim toga, u dnevnom listu „Oslobođenje“, tokom juna 2007. godine, u 20 nastavaka, objavljen je feljton Branke Dimitrijević o životu i radu Karla Paržika, koji je bio dopunjen mnogim ilustracijama iz arhitektovog života i građevina koje je projektirao.

Mina Kujović

Osman Hadžić, Klokotnica, BZK Preporod, Doboj Istok, 2007. g.

Naselje Klokotnica, koje se nalazi u općini Doboj Istok je središte i najveće naselje te općine. Ujedno, to je vjerovatno i najstarije naselje tog područja, a sa istim nazivom i na istom teritoriju zasigurno postoji jos od srednjeg vijeka.

O srednjovjekovnoj starosti naselja Klokotnica govore brojni dokazi koji postoje i sada u tom naselju. Od nekadašnje veće nekropole srednjovjekovnih nadgrobnih spomenika-stećaka na drevnom lokalitetu pod nazivom Duje, do danas su očuvana dva monumentalna stećka koji su nedavno stajali kao stupovi. Osobito je zanimljiva etimologija i historijski okvir nastanka navedenog toponima, a koji se odnosi na siri kompleks zemljišta na sjevernoj međi Klokotnice. Ovo zemljište ima izvanredno povoljan položaj i prosto je predisponirano za razvoj ljudskog naselja. U tom pravcu je i podatak da se tu negdje vjerovatno nalazio i stari trg, koji se spominje u dokumentima sa samog početka osmanske uprave na ovom području, dakle tokom 16. stoljeća.

Tokom nedavnog obilaska zapadnog dijela naselja Klokotnica, u blizini mahale Brđani, od lokalnog stanovništva sam saznao za još dva lokaliteta koji upućuju na srednjovjekovnu starost tog naselja. Radi se o jednom brežuljku koji narodna tradicija poznaje pod nazivom *Gradina* i za njega veže tragove temelja neke građevine. Očuvano narodno sjećanje na tom području spominje postojanje još neke drevne građevine, u čijoj su blizini izorani i stari novčići. Sve to upućuje na srednjovjekovnu starost i tragove tadašnjeg života na ovom području.

U historijskim izvorima i literaturi bosanskog srednjovjekovlja navodi se grad po imenu Brložnik, koji do sada nije tačno ubiciran (nije mu određena nekadašnja lokacija). Istraživač dalje prošlosti tuzlanskog područja, Ambrozije Benkovic, kao jednu od mogućih lokacija tog srednjovjekovnog grada-utvrde spominje brijeg Brložnište, koje se, po njemu, nalazi „iznad Brijesnice i Klokotnice“.

U sadašnjem centru Klokotnice nalazi se zemljište pod nazivom Segedin. Riječ je, zasigurno, mađarskog porijekla u značenju „otok“. Poznato je da su tokom čitavog srednjeg vijeka ovi krajevi, sa povremenim prekidima, bili pod mađarskom

dominacijom. Nedavno je na tom mjestu pronađen monumentalan kameni nadgrobnik, a ispod njega skeletni ostaci.

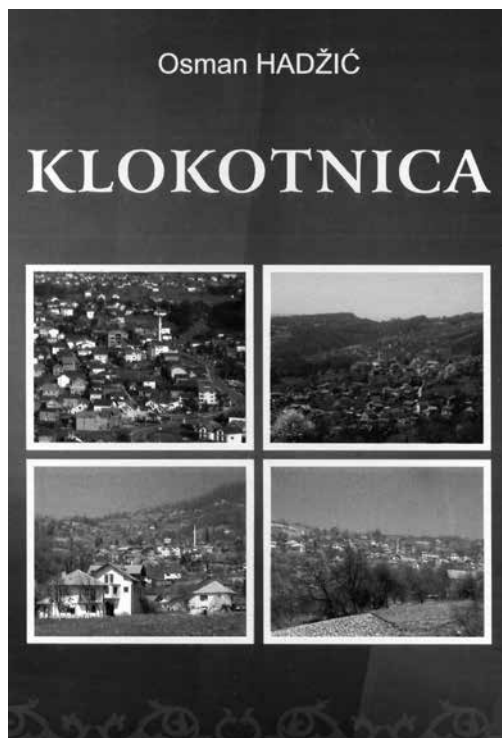
Navedeni podaci o dijelu srednjovjekovnih starina na području naselja Klokotnica ukazuju na iznimno zanimljivu prošlost tog naselja samo u jednom dijelu bogate prošlosti ovog kraja.

Upravo, na neke od ovih starina upućuje nas i knjiga pod jednostavnim naslovom „Klokotnica“, autora Osmana Hadžica. Na spomenutom uzvišenju Brložište, sjeveroistočno od Klokotnice, autor spominje i postojanje nekog kamenja, što učvršćuje pretpostavku o postojanju srednjovjekovnog grada-utvrde pod imenu Brložnik.

Među naučno vrjednijim zaključcima koje nam autor podastire u ovoj knjizi izdvajamo njegovu tvrdnju u vezi sa starom džamijom u klokotničkoj mahali Frkati: „Postoji više predaja da je ova džamija mogla biti najstarija na sadašnjem području općine...“. Uistinu, prema dosadašnjim naučnim istraživanjima, ova džamija smatra se najstarijom na potezu od utvrde Doboj (ispod koje je najstarija džamija Selimija, izgrađena iz 1512. godine), pa sve do grada (kasabe) Gračanice, gdje je najstarija Časna (džami-i Šerif) džamija izgrađena prije 1548. godine.

Navedena džamija u Frkatima izgrađena je najvjerovatnije krajem 16. stoljeća jer se, prema dostupnim podacima, 1604. godine u Klokotnici spominje i jedan vjerski službenik. Naime, tada se kao jedan od nosilaca domaćinstva spominje i neki Piri havadze, tj. hodža, po imenu Piri. Na osnovu činjenice o postojanje hodže u Klokotnici na prelazu iz 16. u 17. stoljeće, može se zaključiti da je tu postojao i neki islamski vjerski objekat, odnosno džamija.

Između ostalih vrijednih historijskih podataka i bogate kulturne tradicije, ova knjiga donosi i sljedeće: detaljne osmanske popise naselja iz 1528., 1548. i 1604. godine, podatke o najstarijim džamijama, mektebima i mlinovima, o narodnom graditeljstvu i običajima, o otporu austrougarskoj okupaciji 1878. godine na brdu Bečanji, o izgradnji prve osnovne škole, administrativnom značaju naselja itd... Prilično se detaljno opisuje novija historija naselja, na kraju 20. stoljeća, a između ostalog i ratna zbivanja 1992. - 1995. godine, nastanak i razvoj općine Doboj Istok, migracije i dijasporu, razne suvremene organizacije

i udruženja u naselju. Na samom kraju knjige su dati i neki tematski dodaci.

Uz neke razumljive nedostatke, te brojne vrijedne doprinose (prije svega na informativnom i edukativnom planu), ova knjiga može poslužiti kao inspiracija za nova tematska istraživanja naselja Klokotnice. Tu mislimo na sljedeća: brojne aspekte ukupnog razvoja naselja, pojedinih mahala, pojedinačnih familija, narodne tradicije, predanja, kulturnih i drugih zanimljivosti...

Jedno od potpuno nepoznatih tema za istraživanje prošlosti ovog područja je i stradanje stanovnika Klokotnice i susjednih naselja, koje se dogodilo neposredno pri kraju ili po završetku Drugog Svjetskog rata 1945. godine. Naime, tada je u logorima i u kolonama smrti stradao veliki broj zarobljenika sa ovog područja, za koje se u narodu i danas govori da su „odstupili“. Preliminarna istraživanja govore o 55 ljudi samo iz naselja Mala Brijesnica, za čiju se sudbinu ne zna ništa do današnjeg dana. Vjerovatno se radi o nekoliko desetina takvih slučajeva i iz naselja Klokotnica, sto je naravno potrebno detaljno istražiti i dokumentovati.

Rusmir Djedović